

Tisztelt közönség!

A könyv, amit ma ünneplünk, sokkal régebbi, mint az írásbeliség. Pontosán egyidős az emberrel, de még az Úristennel is. A könyv nem más, mint a gondolat ember nélküli jelenléte. S ahogy az első könyv csak egy kormos kéz lenyomata volt a sziklafalon, úgy szinte biztos, hogy az utolsó könyv sem egy nyomtatott áramkör lesz, hanem egy kormos kéz lenyomata a betonon. Amit pedig ez a két kéz közrefog, az a kultúra. Tulajdonképpen ezt ünnepeljük ma. És az, hogy szidjuk-e épp, vagy isteníjtük, szinte mindegy. Ez maga az életünk. A sok-sok élet összeadva pedig maga a történelem. Így az, hogy csak az ember olvas, nem pusztán annyit jelent, hogy csak az ember ír. Hanem hogy csak az embernek van történelme. Pont olyan történelme van, amilyent a kormos kezével megír.

Amikor felkértek erre a megnyitóra, nem örültem, pedig egy Könyvhétet megnyitni igen megtisztelő feladat. Azért nem örültem, mert ilyen alkalommal az ember a legfontosabb dolgokról igyekszik beszélni, és ma Magyarországon a legfontosabb dolgokról beszélni nem nagy öröm. Persze, megtehettem volna, hogy nem vállalom. Szabad ember vagyok. Vagy majdnem szabad. Csakúgy, mint bárki önök közül. Különösen, ha szabadság alatt most azt értem, amit Hamvas Béla ír a *Karneválban*: „Uram, a gondolataim ellen nem tud védekezni.”

Akár azt is mondhatnám, nincs fölöslegesebb, mint a gondolat szabadságát törvény által biztosítani, hiszen e szabadságot törvény nem veheti el. Pont ezért nagy bajban van minden törvényhozó, akinek nem kedvez, hogy az ember alapjáraton a megélt tapasztalatai alapján gondolkodik, ítél, hoz döntéseket. A kenyér száraz, a szőlő savanyú. Ha kapok belőle, élek, ha nem, éhen halok.

Mondom, a gondolkodás szabadságát törvény nem veheti el. Pont ezért kerül egy filléres paragrafus helyett milliárdokba, hogy milliók felejtsek el a naponta megélt tapasztalataikat, és gondolkodjanak, ítéljenek, döntsenek külső akarat szerint. De úgy tűnik, megéri ezt a milliárdos árat megfizetni, mert ha a gondolkodás szabadságától megfosztják az embert, akkor az összes többi szabadságjogot már bátran lehet neki biztosítani. Ahol a gondolkodás nem szabad, ott például a szólás szabadsága már nem jelent nagy kockázatot.

Mondom, a szólás szabadságától már nem csak egy törvény tud megfosztani. A stigma, amit a szomszéd, a hentes, vagy épp a saját apám, gyermekem üt rám, ezer paragrafusnál hatékonyabb. Akit csupán a bíró ítél el, az sokszor fütyülve túri a tíz botütést. Akit a falu pellengérez ki, az összecsomagol. És ha a csomagolás végére rádöbben, nincs hova mennie, akkor a padlásra megy. És ha még a szomszéd házat is felgyújtja, mielőtt felkötí magát, akkor aztán végképp: na ugye, mi előre szólunk, hogy az ilyen fajta kötélre való. Ez sajnos ilyen egyszerű.

Nem a nyelv, nem a hit, de még csak nem is az adminisztráció tart egyben egy társadalmat. Ahogy nincs társadalom, amelyben ne ütköznének érdekek, ugyanúgy nem létezik társadalmi béke közös érdek nélkül. A legfőbb közös érdek pedig maga a társa-

dalmi béke. Aminek természetesen ára van. Az egyik ára például pont az, hogy ezt az árat kivétel nélkül mindenki fizeti. Egyedül Robinsonnak nincs szüksége konszenzusra. Robinsonnak és Pénteknek már igen. Ahol önös érdekből sikerül megfosztani e konszenzustól a társadalmat – mi, a jók, és ők, az aljasok –, ott előbb-utóbb mindkét fél fanatizálódik. Ott előbb-utóbb a lelkekbe félelem, s az agyakba cenzor ül. A társadalmi béke totális hiányát pedig úgy hívják: polgárháború. Ahol az „aki nincs velünk, az ellenünk” elve érvényesül, ott semmi nem lehet közös a másikkal, és mindennek, még egy szál virágnak is önmagán túli jelentése lesz. Ha sikerül végképp Jókra és Rosszakra osztanunk egy társadalmat, ahol nálunk, jóknál csakis liliomot illik, akkor előbb-utóbb szegyenkezve, a pincében, műfénynél fogjuk nevelgetni kedvenc virágunkat, legyen az bármi, ami a liliomtól egy picit is különbözik.

Ahol csak Mi meg Ők van, ott szinte mindegy, hogy milyen szabadságot biztosít a törvény. Ahol Velük még egy kókadó virág sem lehet közös, ott előbb-utóbb meghasonlunk mindannyian. Megkockázatom, aki elfogadja azt az egyre vehemensebb állítást, hogy ma Magyarországon kizárólag két dolog közül választhat, de jól vigyázzon, melyiket választja, mert a másik maga a gonosz, az mindegy, végül melyiket választja, melyiket tekinti szépnek, igaznak, jónak. Az nem csak az ország, hanem a saját lelki halálos ítéletét írja alá.

Amikor felkértek erre a megnyitóra, írtam egy listát azon dolgokról, amelyekről semmiképp nem fogok beszélni, egyszerűen mert nem keserítem meg a könyv ünnepét. Úgy döntöttem, mindenekelett a magyar miniszterelnökökről nem fogok beszélni. Sem a köddé váltról, sem az átmenetiről, sem az eljövendőőről. Továbbá nem fogok beszélni se bűdöscigányozásról, se parasztmagyarozásról. Meg azokról se, akik szerint na jó, jó, de azért az egyik mégiscsak érthető. Így természetesen nem fogok beszélni sem arról, hogy fogy a magyar, sem azokról, akik szerint már épp ideje, vagy egyszerűen csak na és. Meg nem fogok beszélni társadalmi szolidaritásról, mert olyasmiről kár beszélni, ami nincs.

Nem fogok beszélni arról, hogy alig több mint hatvan éve halt meg hatmillió ember, így nem zsidózunk még akkor sem, ha a sarki fűszeres, aki átvert egy húszassal, tényleg zsidó. És nem fogok beszélni arról sem, hogy alig több mint hatvan éve halt meg hatmillió ember, tehát még legalább százhusz évig az anyagiulosság mellett a náci lesz a legsúlyosabb vád, ami emberre kimondható – így azért a plusz egy szavazatért nem nácizunk éjjel-nappal egy fél társadalmat, mint a vízfolyás.

Végezetül pedig a leggyakrabban használt hazai mércéről, a kettős mércéről sem fogok beszélni, bár kétségtelen, hogy minden mérőeszköz közül ez a leghasznosabb. Összehasonlíthatatlan dolgokat hasonlít össze, és igen hasonló dolgokat különböztet meg egymástól élesen, saját igazságainkat hatványozza, másokéból von gyököt, így a mérce használóját rendíthetetlenül bizonyossá teszi, hogy nála van az erkölcsi fölény.

És ez fontos. Akár örülhetnénk is neki, mert azt jelenti,

igényt tartunk még az erkölcsi fölényre. Azt jelenti, nem aljasodtunk le még annyira, hogy az aljasságainkat unzensír mindössze azzal indokoljuk: az erősebb kutya baszik. Csak hát semmi nem annyira gyanús, mint a recsegő hangszórókból harsogtatott erkölcsi fölény.

Nincs vészjóslóbb, mint amikor véren hízott hazugságoktól és bárgyú féligazságoktól elborult elmével, önszántából ölt egyenruhát magára valaki. És semmi nem foszt meg úgy a reménytől, mint egy transzparens, amin két ember van: a Jó meg a Rossz. Mert akkor már a Jótól is félek. Minden olyan jótól félek, amelyikkel ha vitába szállok, a Rossz pixelesített fantomarcát az én arcommal fogja behelyettesíteni.

Mondom, azzal kezdtem a készülődést, hogy írtam egy listát mindarról, amiről semmiképp. Aztán összegyűrttem. Pedig tényleg kizárólag arról akartam beszélni, hogy kár félni az irodalmat, mert szinte mindegy, hogy kőtábla vagy nyomtatott áramkör, ez pusztán civilizációs kérdés. Az pedig, hogy a kőtábla vagy a nyomtatott áramkör miként hat magára a szövegre, esztétikai, esetleg irodalomelméleti kérdés. Az irodalom léte viszont se nem civilizációs, se nem esztétikai kérdés. Az irodalom az emberi lélekből következik, csakúgy, mint a szerelem. Abból a lélekből, amelyről tudjuk, hogy az elmúlt pár ezer évben nem sokat változott. Így amíg legalább két ember él a földön, addig lesz irodalom.

De önmagam erről már többé-kevésbé meggyőztem, egyébként aligha írnék. Az a valóság, hogy ma, 2009 Könyvhétén az irodalom jövőjét félttem a legkevésbé. Az pedig teljesen mindegy, hogy azt mondom-e, az önök jövőjét félttem, vagy pedig hogy a magamét. Mert a kettő összetartozik.

Nem szeretnék olyan országban élni, ahol nem szeretnék érettségi tétel lenni. És nem szeretnék olyan országban élni, ahol ha elfogadok egy állami kitüntetést, utána évekig szegyenkezem.

Nem szeretnék nácigyanús lenni, amiért azt gondolom, hogy még így, köddé válva is tessék szíves bocsánatot kérni legalább december ötödike miatt, legalább a határon túli magyaroktól. És nem szeretnék libsi zsidóbérenc lenni, ha azt mondom, hogy tessék szíves egy kicsit gondolkodni, majd bocsánatot kérni Spirótól, mert mondjuk Radnótival ellentétben tőle még lehet.

Ha egy mód van rá, nem szeretnék úgy élni, ahogy élünk, és nem szeretném belátni, hogy csak erre van mód. Nem szeretnék egy reggel arra ébredni, hogy jobb, ha csomagolok. Mert nem szeretnék rádöbenni, hogy nincs hova mennem, pedig egy fehér papírlapnál itt már nincs nagyobb otthonom.

¹ Elhangzott Miskolcon 2009. június 3-án, az Ünnepi Könyvhét megnyitóján